

Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень
УДК 340.5, 340.12

Ткаченко Олександр Валерійович

*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри теорії права,
міжнародного права та приватного права
Київський міжнародний університет*

Tkachenko Oleksandr

*PhD in Law, Associate Professor,
Professor of Department of Theory of law, International law and Private law
Kyiv International University
ORCID: 0000-0001-6377-2364*

Суббот Анатолій Іванович

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри публічного та європейського права
Київський міжнародний університет*

Subbot Anatolii

*Doctor of Law, Professor,
Head of the Department of Public and European Law,
Kyiv International University
ORCID: 0000-0002-1453-9379*

**ПРИНЦИПИ «СВІТСЬКОЇ ДЕРЖАВИ» І «ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ»:
ДІАЛЕКТИКА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ
PRINCIPLES OF "SECULAR STATE" AND "GENDER EQUALITY":
THE DIALECTICS OF INTERCONNECTION**

Анотація. Вступ. Те, що сама рівність людей постає як проблема, вирішувана засобами права, означає, що така рівність є питанням форми, норми, яка знаходиться в діалектичній зв'язці заперечення з нерівністю людей як емпіричним фактом соціального життя. Рівність людей є результатом правового перетворення соціальної дійсності. Вся історія людської культури і цивілізації – це історія нерівності, передусім, нерівності чоловіків і жінок. Ситуація докорінно змінилася лише в другій половині минулого століття, коли відбулися кардинальні зрушення в питанні про сутність людини з метою її цілковитої емансипації від будь-яких незалежних від її волі і вибору детермінант. Найбільш важливим вектором такої емансипації постало питання забезпечення рівності чоловіків і жінок. У світлі цього необхідним є філософсько-правове дослідження граничних смислових засад рівності чоловіків і жінок і їх співвідношення з принципом світської держави.

Мета полягає в експлікації філософсько-правових питань співвідношення принципів світської держави і гендерної рівності задля осмислення останньої з огляду на її граничні ідейні засади.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) нормативно-правове положення ст. 35 Конституції України, яким закріплюється принцип України як світської держави; 2) філософсько-правова доктрина з питань поняття, значення, вимірів і проблематики рівності чоловіків і жінок.

В процесі здійснення дослідження використовувався діалектичний метод, за допомогою якого встановлювалися смислові протиріччя і заперечення між принципами гендерної рівності і світської держави.

Результати. У статті ставиться питання про відмінність граничних засад принципів статевої і гендерної рівності й аналізується їх співвідношення з принципом світської держави. Підкреслюється, що за ствердженнями статевої і гендерної рівності криються відмінні

інтерпретації суті людини і людського. Статева рівність є безумовною цінністю і атрибутом сучасної демократичної правової держави. При цьому наявний безпосередній зв'язок між відстоюванням, утвердженням і забезпеченням статевої рівності і світським характером держави. Світськість держави передбачає, що предметність соціальних і правових відносин позбавлена якоїсь сакралізації, а підтримується виключно завдяки і в межах критичного дискурсу. Вилучення сакрального зі сфери права дозволяє долати авторитарності і пригнічення у ствердженні цінностей і смислів. Світський характер держави якнайкраще розкриває потенціал рівності між чоловіками і жінками.

Цілковито відмінними постають граничні ідейні засади принципу гендерної рівності. Концепт гендеру цілковито переосмислює проблему співвідношення чоловічого і жіночого в людській природі. Людина проголошується самозаконодавчою волею, звільненою від природних детермінантів й відкритою лише до впливу культурних і правових факторів. Знімається і природне обґрунтування відмінності чоловіків і жінок. Гендер уніфікує поняття людськості, долає протиставлення між чоловічим і жіночим. Й для обґрунтування своєї легітимності і спроможності радикально змінювати людину й людське співжиття, концепт гендеру звертається до реформування основ християнства. Обґрунтування принципу гендерної рівності, й самого концепту гендеру як такого, постає релігійним. Принцип гендерної рівності відроджує владу релігійного світогляду, й том входить у радикальну суперечність з принципом світської держави.

Перспективи. В подальших наукових дослідженнях планується зосередити увагу на концептуалізації парадигми рівності чоловіків і жінок, що б була альтернативною гендерній й не містила у собі релігійні конотації. Це дозволить узгодити ідеал рівності чоловіків і жінок з принципом світської держави.

Ключові слова: гендер, гендерна рівність, світська держава, права людини, гендерне законодавство, римське право, правова держава.

Summary. *Introduction. The fact that the equality of people itself appears as a problem to be solved by means of law means that such equality is a question of form, norm, which is in a dialectical relationship of negation with the inequality of people as an empirical fact of social life. Equality of people is the result of a legal transformation of social reality. The entire history of human culture and civilization is a history of inequality, primarily the inequality of men and women. The situation radically changed only in the second half of the last century, when cardinal shifts took place in the question of the essence of man with the aim of his complete emancipation from any determinants independent of his will and choice. The most important vector of such emancipation has become the issue of ensuring equality between men and women. In light of this, it is necessary to conduct a philosophical and legal study of the ultimate semantic principles of equality between men and women and their relationship with the principle of a secular state.*

The goal is to expound the philosophical and legal issues of the correlation between the principles of a secular state and gender equality in order to understand the latter in light of its ultimate ideological foundations.

Materials and methods. The materials of the study are: 1) the normative and legal provisions of Article 35 of the Constitution of Ukraine, which enshrines the principle of Ukraine as a secular state; 2) the philosophical and legal doctrine on the concept, meaning, dimensions and issues of equality between men and women.

Results. The article raises the question of the difference between the boundary principles of the principles of sexual and gender equality and analyzes their relationship with the principle of a secular state. It is emphasized that behind the assertions of sexual and gender equality lie different interpretations of the

essence of man and humanity. Sexual equality is an unconditional value and attribute of a modern democratic legal state. At the same time, there is a direct connection between the advocacy, affirmation and provision of sexual equality and the secular nature of the state. The secular nature of the state assumes that the objectivity of social and legal relations is devoid of any sacralization, but is supported exclusively thanks to and within the framework of critical discourse. Removing the sacred from the sphere of law allows us to overcome authoritarianism and oppression in the assertion of values and meanings. The secular nature of the state best reveals the potential for equality between men and women.

The boundary ideological principles of the principle of gender equality become completely different. The concept of gender completely rethinks the problem of the relationship between male and female in human nature. Man is proclaimed a self-legislating will, freed from natural determinants and open only to the influence of cultural and legal factors. The natural justification for the difference between men and women is also removed. Gender unifies the concept of humanity, overcomes the opposition between male and female. And to substantiate its legitimacy and ability to radically change man and human coexistence, the concept of gender turns to reforming the foundations of Christianity. The justification of the principle of gender equality, and the concept of gender itself as such, becomes religious. The principle of gender equality revives the power of a religious worldview, and this enters into radical contradiction with the principle of a secular state.

Prospects. In further scientific research, it is planned to focus on conceptualizing a paradigm of equality between men and women that would be alternative to gender and would not contain religious connotations. This would allow reconciling the ideal of equality between men and women with the principle of a secular state.

Key words: *gender, gender equality, secular state, human rights, gender legislation, Roman law, legal state.*

Постановка проблеми. Дієва, всеосяжна й забезпечена правовою системою рівність чоловіків і жінок має розглядатися як необхідний стандарт культурного і європейського суспільства, й безпосередньо асоціюються зі свободою та демократією. При цьому можна засвідчити наявність двох парадигм ідейного обґрунтування рівності чоловіків і жінок: парадигм статевої і гендерної рівності. Концепти «статі» і «гендеру» цілком відмінно тлумачать саму природу людини і людськості, а отже такій відмінності має бути приділена прискіплива й концептуально забезпечена увага як філософії права, так і юриспруденції в цілому.

При цьому універсальні міжнародні організації, й передусім ООН визначають гендерні принципи й гендерний підхід як основоположний для вирішення всіх проблем світового співтовариства. Надання гендеру і гендерній рівності такого фундаментального значення обумовлює необхідність дослідження з огляду на їх граничні смисли і вплив на конструювання соціальної дійсності. Важливим виміром таких досліджень є співвідношення гендерної рівності і світської держави в якості принципів побудови політико-правового змісту сучасної держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання гендеру і гендерної рівності широко висвітлюється в науковій літературі. М. І. Крочук в своєму дисертаційному дослідженні з'ясувала і висвітила філософсько-правові засади і виміри концептів гендеру і гендерної рівності [6]. Питанню концептуалізації становлення уявлень про гендерну рівність присвятили своє дослідження В. Г. Чорна і К. В. Шкарупа [3]. М. О. Булатов, В. П. Загороднюк, К. С. Малєєв і Л. А. Солонько, досліджуючи питання філософської антропології, висвітили проблематику визначення гендеру і гендерної рівності на тлі філософських концепцій про суть людини і

людського [3]. Н. І. Недзельська та В. А. Суковатая досліджували взаємозв'язок філософії і методології гендеру і гендерної рівності з релігійним світоглядом [5; 7]. М. І. Васін та С. Головін обґрунтовували необхідність ревізії принципу світської держави й бажаність клерикалізації політико-правового життя в Україні [8; 9]. М. Афанасьєва здійснила концептуалізацію і експлікацію принципу світської держави [2].

Разом з тим, поза увагою дослідників лишилася важливе питання співвідношення принципів світської держави і гендерної рівності.

Мета статті полягає в експлікації філософсько-правових питань співвідношення принципів світської держави і гендерної рівності задля осмислення останньої з огляду на її граничні ідейні засади.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) нормативно-правове положення ст. 35 Конституції України, яким закріплюється принцип України як світської держави; 2) філософсько-правова доктрина з питань поняття, значення, вимірів і проблематики рівності чоловіків і жінок.

В процесі здійснення дослідження використовувався діалектичний метод, за допомогою якого встановлювалися смислові протиріччя і заперечення між принципами гендерної рівності і світської держави.

Виклад основного матеріалу. Конституційно-визначеною засадою державно-політичного життя в Україні є секулярність – принцип світськості держави, який в Україні передбачений ст. 35 Конституції. Його квінтесенцією є положення частини третьої цієї статті: «Церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа – від церкви» [1].

Секулярність – це найвище досягнення європейської цивілізації, яке уможливило всі інші. В цьому, власне, і полягає те, що вирізняє європейський культурний досвід від всіх інших – відокремлення мислення від релігії. Китайський ментальний патерн також уособлює досвід нерелігійного мислення, однак у ньому не сформувався критичний дискурс,

адже сублимацією релігійного там виступає етика, передусім, конфуціанська.

Європа являє собою результат трьох секуляризацій. Спочатку мислення звільнилося від релігії в давньогрецькій філософії. Другою, цілком самостійною від першої, й більш довершеною є диференціація релігії і права в римському праві. І, нарешті, третьою емансипацією від релігії став науковий світогляд, який постав в епоху Модерну.

Принцип світської держави ґрунтується на усвідомленні того, що організація і здійснення державної влади – це суто людська справа і відповідальність, позбавлені будь-якої сакралізації. Люди наділяються владою не через природні чи надзвичайні обставини, які можна було б сприйняти як акт божественного веління. Легітимація влади – це питання правових процесів і процедур, передусім, народного волевиявлення. В державі немає нічого природного чи надзвичайного, вона лише уособлює прагнення людей «заснувати інституції, які уможливають їхню співпрацю та узгодження їхніх зусиль задля реалізації тих завдань, яких вони не здатні досягнути поодиночі. За такого розуміння світськість держави змістовно пов'язана із конституціоналізмом і, отже, іншими атрибутами конституційної (ліберально-демократичної) держави» [2, с. 190].

Релігійна легітимація державно-правових явищ несумісна з самою ідеєю конституції, свободи і рівності. Саме через це в конституційній правовій державі релігійні організації категорично не можуть виконувати жодні державні функції. Чи не найважливішим обов'язком конституційної правової держави перед людиною є створення такого соціального простору, в якому унеможлиблюється встановлення якихось обов'язкових для людини переконань чи світогляду. Те, що робить людину вільним громадянином – спроможність до критичного мислення, аргументування й усвідомлення, – цілком має бути в сфері суверенітету й відповідальності самого індивіда.

З вказаного доходимо висновку, що право може відповідати своїй власній суті – бути порядком формальної рівності, – лише за умови тотального відокремлення правового і релігійного світогляду. Лише звільнившись від впливу релігії право набуває спроможності звільнювати людей й встановлювати порядок їх правової рівності.

Це повністю підтверджується онтогенезом права в римському праві. Для кристалізації його гуманістичного потенціалу потрібно було не лише відділення власне права (*ius*) від закону (*lex*), але й відмежування *ius* від релігії і релігійної обрядовості (*fas*). Такі диференціації стали можливими з появою преторського права, й саме завдячуючи римським преторам й юристам, що стояли за їх діяльністю, став можливий такий правовий порядок, в якому майже була досягнута рівність між чоловіками і жінками. Звільнення права від релігії у класичному римському праві забезпечило жінкам такий правовий статус, який знов було досягнуто лише майже за два тисячоліття, в останні десятиліття минулого століття.

Невідокремленість права від релігії не дає жодного шансу на виникнення навіть передумов для дискурсу і практики правової рівності чоловіків і жінок. Погоджуємося з висловленою в доктрині думкою, що якщо «законодавство будується на релігійних догмах, гендерна рівність табуована» [3, с. 208]. Жодна релігія не дозволяє побудувати соціальний простір, центрований на повазі до гідності людини як індивідуальної особистості, рівної всім і кожному. Релігія встановлює і підтримує ієрархії, люди розглядаються не як індивідуальності, а як частини деякого колективного цілого. Чоловіки і жінки, згідно релігійного світогляду, розглядаються в світлі традиційно зрозумілого і приписуваного їм призначення, а не як люди, що рівні між собою у гідності й самостійного пошуку смислів власного життя.

Релігія виступає гарантом і провідником патріархальної світобудови, а релігійна догматика століттями виправдовувала превалювання чоловічої

статі над жіночою. Статева нерівність органічно узгоджується з релігійною нормативністю. Так, наприклад, виразник східно-християнського богослов'я Святий Григорій Нисський зазначав, що поділ на дві статі стосується не духовної, а лише фізичної сторони людського існування. Тобто, відмінність чоловіків і жінок – це лише відмінність тіл. У духовній сфері, тобто на рівні усвідомлення себе, чоловіки і жінки проголошуються однаковими. Але однаковість не означає рівність. Це означає лише ігнорування відмінностей. Коли відмінне проголошується тотожним, немає жодних підстав говорити про рівність. Можна говорити лише про підведення, підпорядкування одного під іншого. За жінками визнавали лише ту свідомість, яка притаманна чоловікам. Зв'язок тіла і свідомості повністю розривався. Інше тіло розглядалося як домівка для тієї ж свідомості. В підсумку, для релігійної картини світу феномену окремої від чоловічої жіночої свідомості просто не існувало.

У світлі цього, є суто риторичним питання, чи можлива дієва і гарантована рівність чоловіків і жінок за межами концепту світської держави. Історія не знає прикладів, коли б дискурс статевої рівності не супроводжувався секуляризацією всієї сфери публічного життя. Її сучасність доводить, що лише в межах світських правових систем статева рівність визнається цінністю і метою функціонування держави.

Релігія, якщо вона в умовах світської держави продовжує претендувати на формування соціальної дійсності, стає вразливою для дискурсивної корозії. Релігія може обґрунтовувати себе лише у випадку монополізації нею всієї інтелектуальної сфери. В умовах конкуренції смислів і парадигм, релігія стає уразливою перед дискурсом [4, с. 232]. А саме дискурс лежить в основі як світської держави, так і рівності, зокрема, статевої рівності.

Отже, ми можемо встановити жорстку кореляцію між світськістю держави і статевою рівністю. Це взаємообумовлені явища. Але чи такий

взаємозв'язок зберігається, коли місце статевої рівності займає гендерна рівність? Це фундаментальне питання – чи не обумовлює перехід від статі до гендеру зміну парадигми обґрунтування рівності чоловіків і жінок, й чи узгоджується концепт гендеру з принципом світськості держави?

Ці питання легітимуються принциповою відмінністю між статтю і гендером. Стать – це природна межа, що окреслює фізичний простір в межах якого може розвиватися індивідуальна свідомість. Стать звеличує тілесність людського існування, інкорпорує тіло до розуміння особистості людини, й не допускає розриву між тілесністю і індивідуальністю. Стать – про зв'язок людської свідомості зі світом, про буття-в-світі.

Зовсім іншим є концепт гендеру. Останній радикально переосмислює саму природу людини. Людина в оптиці гендеру постає пластичним культурним концептом, позбавленим стаціонарного і визначального зв'язку з фізичним світом. Людськість розглядається у протистоянні з матеріальним. Матеріальне, й передусім це стосується тіла людини, розглядається як релятивна й завжди неадекватна й навіть недоречна форма втілення людськості. Сама ж людськість сприймається не стільки у референції до свідомості, скільки до волі. Формула основної метаморфози сучасності, яка опосередковується переходом від статі до гендеру, є заміщення свідомості волею. Й ця воля постулюється у її ненависті до світу, передусім, до свого тіла, у нестримному прагненні перетворення тіл. Гендер – це сприйняття людини як волі, що перманентно перетворює все суще. Волі, яка в такому постійному перетворенні і релятивізації всього виявляє не творчий потенціал, а скоріше незадоволеність, вічне неприйняття будь-якого конкретного зв'язку з матеріальним.

Гендер розглядає людину як волю, що протистоїть тілу. Волю, яка вилучає тіло з усвідомлення себе. Волю, що виводить тіло за межі суб'єкту, перетворюючи його виключно на пасивний і зовнішній об'єкт. Гендер – це сучасна квінтесенція ненависті до тіла. Й саме тому гендер має зв'язок з

релігійним. Він неминуче шукає свого обґрунтування в релігії. Й умовою здобуття інтелектуальної влади над світом гендерна парадигма визначає модернізацію релігії. Не секуляризацію, а оновлення релігійного, й надання цій новій релігійності претензій на перетворення світу.

Отже, концепт гендерної рівності неминуче імплікує перегляд традиційних релігійних поглядів [5, с. 31]. Принципово ще раз підкреслити, річ йде не про дискурсивну елімінацію традиційних релігійних наративів, а саме про ревізію релігійного з метою його оновлення.

Саме тому ідеологія гендерної рівності породила такий феномен, як релігійний фемінізм. Його суть полягає в обґрунтуванні гендерної рівності чоловіка та жінки за допомогою нової інтерпретації сакральних текстів, передусім, Біблії. Такому новому, гендерному прочитанню Біблії надається статус найбільшого історичного перетворення, проголошуючи його як «другу реформацію» [6, с. 137].

Це надзвичайно важливо, філософія гендеру насправді виявляється гендерною релігією. Рівність чоловіків і жінок віднаходиться не секулярному ідеалі світської держави, а в реформованій релігії. Якщо концепт статевої рівності не містить жодних підстав власної сакралізації, натомість повністю реалізуючи ідею світської держави, то гендерна рівність потребує нової, відносно традиційних релігій, сакралізації, й, відповідно, клерикалізації.

Для конституювання гендерної рівності як релігійного наративу ключовими є питання про стать першої людини, що її створив бог, й про стать самого бога.

Щодо першого питання, гендерна релігія заперечує традиційний підхід іудеїв, християн та мусульман, що першою людиною був чоловік, а пізніше з його ребра створено жінку. Натомість фрагмент Біблії, де сказано, що «І Бог на свій образ людину створив, на образ Божий її він створив, як чоловіка й жінку створив їх» (Бут. 1:27), тлумачиться так, що чоловік і жінка

були створені одночасно, єдині плоттю та душею, тобто перша людина була двостатевою істотою – це була і чоловік і жінка одночасно. Дані висновки базуються на тому, що ім'я «Адам» у перекладі з давньоєврейської означає «людина».

Додатковим аргументом на користь двостатевості першої людини вважають те, що одразу ж після створення першої людини, ще до появи жінки, Бог благословив цю першу людину словами: «Плодіться й розмножуйтесь» (Бут. 1:28) [7, с. 24].

У світлі цього релігія гендеру надає нового смислу гріхопадінню людини. Воно починає розумітися як розділення на дві частини колись єдиного – такого, що перебувало в райському стані, людського буття. Поява чоловічого і жіночого – це результат гріхопадіння людини. Чоловіче і жіноче, відповідно, це половинчасте буття, неповне, недосконале. Цим обумовлюється неприйняття гендерною концепцією феномену статі. А сама гендерна рівність набуває есхатологічного смислу – це не про рівність чоловічого і жіночого, а про подолання межі і поділу на них. Гендерна рівність – про перевищення чоловічого і жіночого, їх ототожнення.

Сакральним смислом ідеології гендерної рівності є повернення до втраченого раю шляхом подолання в людських суспільствах дихотомії чоловічого і жіночого. Гендерна рівність – це не про рівність двох статей. А про скасування статі як такої. Творення засобами культури, технології, психології єдиного безстатевого субстрату людського існування. Гендерна рівність – це про заміну всіх природних (біолого-фізіологічних) детермінант людського існування новою релігією спасіння. Де остання втілюється у феномені того, що йде на заміну статі. Ця «пост-стать» лише вимушено експлуатуватиме те, що лишиться від чоловічого і жіночого. Поки технології не дозволять замінити людські тіла більш кращим, з точки зору гендерної мрії про тотожність і нероздільність людського, носієм.

З огляду на вказане, вже не викликає подиву, що гендерне прочитання релігії вирішує питання про стать бога таким самим чином. Оскільки він створив за своїм образом і подобою й чоловіка, і жінку, то він одночасно наділений характеристиками чоловіка й жінки. Як з цього приводу зазначає М. І. Крочук, «якщо застосовувати антропологічний підхід, то Бог наділений як чоловічими, так і жіночими рисами, тобто є гермафродитом» [6, с. 138–139].

Перехід людського існування в стан гендеру, відповідно, набуває стратегічного смислу обожнювання – набуття подоби бога – того, що лишиться від людини в світі, де чоловіче і жіноче буде подоланим станом. З точки зору релігії гендеру подолання поділу на чоловіче і жіноче є спокутування первородного гріху.

Через призму питання рівності чоловіків і жінок ми можемо дійти висновку, що в Україні концепт і ідеал світської держави знаходиться в небезпеці. Йому загрожують два види клерикалізму. Перший, традиційний, який вимагає ревізії положень ст. 35 Конституції України. Це атаки на світську Українську державу з метою реставрації минулого [8; 9]. Другий вид клерикалізму змальовує картину майбутнього. Це клерикалізм гендерний, який обіцяє збудувати світ без статей, без чоловічого і жіночого.

Єднає ці два види клерикалізму інваріантний для релігійних наративів авторитарно-репресивний стиль мислення, а отже й заборона дискурсу як такого.

Важливо усвідомити, що в ідеології гендерної рівності мова не йде про рівність чоловічого і жіночого, а про знищення їх в ім'я тотожного, яке є трансцендентним для цих двох начал людської природи. Не рівність, а тотожність. Причому тотожність примусова, авторитарна. В ідеології гендерної рівності великий пасіонарний потенціал, притаманний для всіх нових релігійних культів. Цим ця ідеологія і небезпечна. Й тим більшого значення набувають свідомі інтелектуальні зусилля в межах правознавства,

спрямовані на збереження і розвиток принципу світської держави. Лише секулярність, й властивий їй вільний критичний дискурс, може забезпечити дійсну рівність і свободу людей, й рівність чоловіків і жінок, зокрема. Свободу і рівність без тоталітарних експериментів з тілесністю людини. Тіло – не об'єкт. Не річ в руках самозакоханої, безмежної і пронизаної ненавистю волі. Тіло – це зв'язок людини зі світом. Домівка для духу і свідомості. Не прокляття, а запрошення до самопізнання й творення власного світу.

Статева рівність має утверджуватися як безумовне досягнення цивілізації, й забезпечуватися всім інструментарієм правової держави. А отже, – держави світської. Право не сумісне с клерикальністю й сакралізацією. Це наперед визначено в самому витоці права – в праві римському.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Гендерна рівність – це надзвичайно сильний принцип, спроможний докорінно змінити життя всього людства. Він пропонує цілком нове трактування сутності людини і людського. Головним при цьому виступає питання його самолегітимації. Якщо принцип статевої рівності якнайповніше реалізує потенціал світської держави, гендерна рівність, на противагу цьому, в своїх граничних смислах обґрунтовує себе шляхом переосмислення основ християнства. Гендерна рівність постає реформованою релігією, ця ідеологія відновлює зазіхання релігійного світогляду на формування соціального світу західних суспільств. З огляду на це, принцип гендерної рівності виявляється несумісним з принципом світської держави, а отже і загрожує пануванню права, дискурсу і критичному розуму, які створили ідентичність європейської цивілізації.

В подальших наукових дослідженнях планується зосередити увагу на концептуалізації парадигми рівності чоловіків і жінок, що б була альтернативною гендерній й не містила у собі релігійні конотації. Це

дозволить узгодити ідеал рівності чоловіків і жінок з принципом світської держави.

Література

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 24.
2. Конституційне право: навч. посібник / Д. Терлецький, М. Афанасьєва, Ю. Батан [та ін.]; за заг. ред. Д. Терлецького. Одеса, 2023. 584 с.
3. Чорна В. Г., Шкарупа К. В. Гендерна рівність як основа сучасного світу: історико-правовий аспект. *Актуальні питання юридичної науки*. 2023. Том 34. № 6. С. 207–211.
4. Булатов М. О., Загороднюк В. П., Малєєв К. С., Солонько Л. А. Філософська антропологія в контексті сучасної епохи. Київ, 2001. 245 с.
5. Суковатая В. А. Гендерна методологія в сучасному релігієзнавстві. *Людина, дух, душа тіло. Серія теорія культури і філософія науки*. 1999. Вип. 14. № 429. С. 31–33.
6. Крочук М. І. Філософсько-правовий вимір гендерної рівності. Дис. канд. юрид. наук. 12.00.12 – філософія права. Львів, 2014. 206 с.
7. Недзельська Н. І. Жінка і релігія (вирішення питання відношення в релігіях авраамістичної традиції): монографія. Київ, 2009. 181 с.
8. Васін М. І. Сучасна державно-церковна взаємодія в Україні: переосмислення конституційних засад. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 3. С. 80–87.
9. Головін С. Помилкове розділення. Держава і церква. URL: <https://slovoproslovo.info/pomylkove-rozdilennia-derzhava-i-tserkva/> (дата звернення 29.04.2025).

References

1. Konstytutsiia Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1996. № 30. St. 24 [in Ukrainian].
2. Konstytutsiine pravo: navch. posibnyk (2023) / D. Terletskyi, M. Afanasieva, Yu. Batan [ta in.]; za zah. red. D. Terletskoho. Odesa. 584 p. [in Ukrainian].
3. Chorna V. H., Shkarupa K. V. (2023) Henderna rivnist yak osnova suchasnoho svitu: istoryko-pravovyi aspekt. Aktualni pytannia yurydychnoi nauky. Tom 34. № 6. P. 207–211 [in Ukrainian].
4. Bulatov M. O., Zahorodniuk V. P., Malieiev K. S., Solonko L. A. (2001) Filosofska antropolohiia v konteksti suchasnoi epokhy. Kyiv. 245 p. [in Ukrainian].
5. Sukovataia V. A. Henderna metodolohiia v suchasnomu relihiieznavstvi. (1998). Liudyna, dukh, dusha tilo. Seriia teoriia kultury i filosofii nauky. Vyp. 14. № 429. P. 31–33 [in Ukrainian].
6. Krochuk M. I. Filosofsko-pravovyi vymir hendernoi rivnosti. (2014). Dys. kand. yuryd. nauk. 12.00.12 – filosofii prava. Lviv. 206 p. [in Ukrainian].
7. Nedzelska N. I. (2009) Zhinka i relihiia (vyrishennia pytannia vidnoshennia v relihiiah avraamistychnoi tradytsii): monohrafiia. Kyiv. 181 p. [in Ukrainian].
8. Vasin M. I. (2009). Suchasna derzhavno-tserkovna vzaiemodiia v Ukraini: pereosmyslennia konstytutsiinykh zasad. Chasopys Kyivskoho universytetu prava. № 3. P. 80–87 [in Ukrainian].
9. Holovin S. Pomylykove rozdilennia. Derzhava i tserkva. URL: <https://slovoproslovo.info/pomylykove-rozdilennia-derzhava-i-tserkva/> [in Ukrainian].